

УДК 378.14+ 378.046.4

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/88-2-43>

Тетяна ПАНТЮК,

orcid.org/0000-0003-0672-9663

доктор педагогічних наук,

*професор кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(Дрогобич, Львівська область, Україна) pantyuk.tetiana@gmail.com*

Андрій ВИШНЕВСЬКИЙ,

orcid.org/0009-0003-0369-9910

*аспірант кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(Дрогобич, Львівська область, Україна) vyshnevskyi92@gmail.com*

Наталія БЄЛЬДЕЙ,

orcid.org/0009-0006-6295-037X

магістр

*Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(Дрогобич, Львівська область, Україна) n.bieldei@gmail.com*

ВІД ТЕОРІЇ ДО УМОВ: АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ «ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ» У КОНТЕКСТІ РАНЬОГО НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В УКРАЇНІ

У статті проаналізовано поняття «педагогічні умови» у вітчизняній літературі та здійснено порівняння із західними концепціями, зокрема learning environment та educational conditions. На основі дослідження запропоновано модель аналізу факторів, що впливають на формування педагогічних умов, яку застосовано до контексту раннього вивчення англійської мови. Автори наголошують на необхідності розглядати педагогічні умови як багатовимірний конструкт, що формується на перетині особистісних, соціальних, інституційних і культурних чинників. Обґрунтовано, що фокус досліджень педагогічних умов потребує зміщення від формальних і декларативних трактувань до комплексного, холістичного підходу, який враховує реальні потреби, динамічний контекст і участь усіх учасників освітнього процесу.

Порівняльний аналіз понять у вітчизняній та західній педагогіці дозволяє стверджувати, що термін «педагогічні умови» охоплює як особистісні, так і організаційні, змістові та середовищні компоненти, що цілеспрямовано формуються для досягнення педагогічних цілей. У західній традиції більш уживаними є терміни «освітнє середовище» та «умови навчання», які мають децю вужчий і фрагментарний характер. Освітнє середовище акцентує увагу на фізичному, соціальному та емоційному контексті навчання, тоді як умови навчання описують окремі фактори, що впливають на навчальний процес, такі як простір, ресурси, безпека, емоційна готовність.

У дослідженні наголошується, що педагогічні умови слід розглядати як динамічну систему взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу в конкретному соціокультурному контексті. Це відкриває можливості для створення адаптивної системи раннього навчання, зокрема й англійської мови, в умовах сучасних викликів.

Ключові слова: педагогічні умови, дошкільна освіта, англійська мова, раннє навчання, освітнє середовище, порівняльний аналіз.

Tetiana PANTIUK,

orcid.org/0000-0003-0672-9663

Doctor of Pedagogical Sciences,

*Professor at the Department of General Pedagogy and Preschool Education
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
(Drohobych, Lviv region, Ukraine) pantyuk.tetiana@gmail.com*

Andriy VYSHNEVSKYI,

orcid.org/0009-0003-0369-9910

*Postgraduate student at the Department of Pedagogy and Preschool Education
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
(Drohobych, Lviv region, Ukraine) vyshnevskyi92@gmail.com*

Nataliia BIELDEI,

orcid.org/0009-0006-6295-037X

Master's student

Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
(Drohobych, Lviv region, Ukraine) n.bieldei@gmail.com

FROM THEORY TO CONDITIONS: THE CONCEPT OF “PEDAGOGICAL CONDITIONS” IN THE CONTEXT OF EARLY ENGLISH LANGUAGE LEARNING IN UKRAINE

The article analyzes the concept of "pedagogical conditions" in Ukrainian academic literature and compares it with Western frameworks, particularly learning environment and educational conditions. Based on the study, a model for analyzing the factors influencing the formation of pedagogical conditions is proposed and applied to the context of early English language learning. The author emphasizes the need to conceptualize pedagogical conditions as a multidimensional construct shaped at the intersection of personal, social, institutional, and cultural factors. It is argued that the focus of pedagogical condition research should shift from formal and often declarative definitions toward a comprehensive, holistic approach that accounts for real needs, a dynamic context, and the participation of all stakeholders in the educational process.

A comparative analysis of concepts in Ukrainian and Western pedagogy suggests that the term pedagogical conditions encompasses personal, organizational, content-related, and environmental components that are purposefully structured to achieve educational goals. In the Western tradition, more commonly used terms are learning environment and learning conditions, which tend to be narrower and more fragmented in scope. Learning environment emphasizes physical, social, and emotional context of learning, while learning conditions describe specific factors influencing the learning process, such as space, resources, safety, and emotional readiness.

This study argues that pedagogical conditions should be viewed as a dynamic system of interaction between all participants in the educational process within a specific sociocultural context. Such a perspective opens up opportunities for the development of adaptive models of early education in response to modern challenges, particularly in the field of English language learning.

Key words: pedagogical conditions, preschool education, English language, early learning, learning environment, comparative analysis.

Постановка проблеми. Повномасштабна війна, розв’язана росією проти України, спричинила суттєві зміни в освітньому середовищі країни. Було пошкоджено або зруйновано понад 1600 закладів освіти, що значно обмежило можливість дітей дошкільного віку отримувати очне навчання. За даними UNICEF (UNICEF, 2024; 17), станом на кінець 2023 року лише 74% дошкільнят али змогу навчатися в традиційному форматі, тоді як 14% – дистанційно, а ще 10% – у змішаному форматі (Рис. 1).

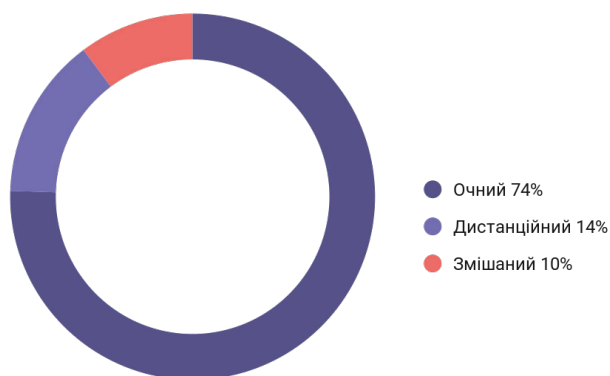

Рис. 1. Формат навчання в дошкільних закладах в Україні 2023

Зміна сучасних умов навчання, зумовлена війною, цифровізацією та обмеженими можливостями держави, вимагає переосмислення, пріоритезації, та адаптації педагогічних умов до нових суспільних викликів так контекстів.

Особливої уваги потребує навчання у дошкільному віці – періоді, коли критичне значення мають психологічна безпека, ігрова мотивація, батьківська підтримка та індивідуалізація підходів. Вивчення англійської мови в цей час є надзвичайно важливим, оскільки діти найкраще засвоюють нову інформацію, зокрема мовну. Як мова міжнародного спілкування, англійська відкриває доступ до глобальної освіти, міжкультурного діалогу та цифрової грамотності. В умовах війни й активної євроінтеграції володіння англійською з раннього віку не лише розширює можливості дитини, але й сприяє формуванню національної та європейської ідентичності. У цьому контексті вивчення педагогічних умов дозволяє не просто окреслити теоретичні параметри освітнього середовища, а й виявити реальні методичні, організаційні та емоційні чинники, що впливають на якість навчання. У дослідженні застосовано порівняльний аналіз вітчизняних та зарубіжних джерел, синтез теоретичних позицій щодо

поняття педагогічних умов та аналіз чинників, що їх формують.

Аналіз досліджень. Згідно з тлумачним словником української мови, «умова» – це необхідна обставина, яка уможлиблює здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь; також це правила, які існують або встановлені в тій чи іншій галузі життя чи діяльності та забезпечують нормальне функціонування певного процесу чи об'єкта. Крім того, під «умовою» слід розуміти сукупність даних або положень, що лежать в основі чого-небудь (Бусел В., 2004. 1506).

Одним з основних досліджень теми зазначеної в заголовку є праця «Сутність та зміст поняття педагогічні умови» (Тверезовська Н., Філіпова Л., 2009; 90–92). Автори пропонують розглядати педагогічні умови на кількох рівнях. До першого рівня вони відносять індивідуальні риси студентів, які істотно впливають на ефективність навчально-виховного процесу. Другий рівень охоплює ті умови, які безпосередньо супроводжують організацію освітньої діяльності, зокрема: зміст навчання, способи організації студентської активності, характер комунікації в групі, взаємини між викладачами та студентами, процес адаптації до нових освітніх умов, а також взаємодію навчального закладу із зовнішнім середовищем. Усі ці компоненти взаємодіють між собою, формуючи комплексне навчальне середовище, що або сприяє, або перешкоджає досягненню освітніх цілей.

Пошук у відомих репозиторіях наукових праць – ResearchGate (ResearchGate, 2025) чи SciSpace (SciSpace, 2025) – демонструє, що поняття педагогічні умови або *pedagogical conditions* домінує переважно в країнах колишнього радянського простору. Також аналіз наявних праць на цю тему показав, що при дослідженні педагогічних умов вітчизняні науковці здебільшого зосереджені на теоретичному аналізі самого поняття «педагогічні умови». Після такого аналізу зазвичай укладається перелік умов, необхідних для вивчення того чи іншого предмета або формування певної компетентності. Ці умови переважно базуються на експертній думці самих дослідників, не враховуючи позиції інших учасників освітнього процесу чи бодай соціально-політичного контексту.

Винятком тут є дослідження Горбатюк Р. та Козак Ю. (Горбатюк Р., Козак Ю., 2018; 33–47). Автори, після визначення педагогічних умов як сукупності зовнішніх і внутрішніх психолого-педагогічних чинників, покликаних впливати на освітній процес з метою досягнення конкретної педагогічної мети, провели опитування серед студентів та викладачів з метою визначення найбільш

дієвих педагогічних умов формування графічної компетентності.

Метою нашої статті є з'ясування змісту та сутності терміну «педагогічні умови» в контексті застосування його для раннього навчання англійської мови дітей дошкільного віку в Україні.

Виклад основного матеріалу. Порівняльний аналіз понять, у вітчизняній та західній педагогіці, дозволяє стверджувати, що термін *педагогічні умови* охоплює як особистісні, так і організаційні, змістові та середовищні компоненти, що цілеспрямовано формуються для досягнення педагогічних цілей. У західній традиції більш уживаними є терміни *освітнє середовище* та *умови навчання*, які мають дещо вужчий і фрагментарний характер. *Освітнє середовище* акцентує увагу на фізичному, соціальному та емоційному контексті навчання, тоді як *умови навчання* описують окремі фактори, що впливають на навчальний процес, такі як простір, ресурси, безпека, емоційна готовність.

Щодо західної педагогічної літератури, то термін *pedagogical conditions* вживається вкрай рідко. Дискурс там здебільшого зосереджений навколо понять *learning environment* та *learning conditions*. *Learning environment* (освітнє середовище) трактується як сукупність фізичних, емоційних та соціальних компонентів, які створюють умови для навчання (Seel N. M., 2012). У цьому підході акцент зроблено на повному фізичному, соціальному та педагогічному контексті, в якому відбувається навчання; його компоненти аналізуються з огляду на їх вплив на когнітивні та емоційні аспекти навчального процесу. Також цей термін може стосуватися природного середовища навколо шкільних будівель, коли воно використовується як освітній простір (UNESCO, 2012; 12).

Learning conditions (умови навчання) включають методики, ресурси та рівень підтримки, які забезпечують процес викладання та навчання (Reiser R. A., 2012). Вони охоплюють фізичні й соціальні чинники шкільного середовища, що впливають на навчання, зокрема: безпеку, взаємодію, час, простір, ресурси та емоційну готовність до навчання (UNESCO, 2012; 12).

Як приклад дослідження саме умов навчання, а не педагогічних умов, можна навести статтю Karlidag & Özbay (Karlidag I., Özbay I., 2021; 327–342), у якій проаналізовано погляди майбутніх вихователів на створення навчального середовища в дошкільних закладах. Застосувавши якісну методологію та контент-аналіз напівструктурованих інтерв'ю з 35 студентами, автори виявили, що респонденти приділяють особливу увагу

як фізичним (просторовим), так і змістовим аспектам освітнього середовища. Значну роль вони відводили організації навчальних центрів – як ключових осередків взаємодії та розвитку дітей. Також підкреслювалася важливість гнучких умов їх формування відповідно до потреб дітей.

Дослідження педагогічних умов як конструкта, що охоплює особистісні, соціальні, організаційні, змістові та середовищні компоненти і, у порівнянні з західними аналогами, вирізняється більшою концептуальною глибиною, вимагає контекстуального та системного підходу до його аналізу й практичного застосування. Для наочного представлення основних складових і чинників, що впливають на формування педагогічних умов, подано узагальнену схему (Рис. 2).

Рис. 2. Чинники формування педагогічних умов

Застосовуючи дану модель до раннього вивчення англійської мови виокремимо фактори, котрі потрібно враховувати під час створення, забезпечення чи пріоритезації педагогічних умов. Зокрема:

1. Повномасштабна війна істотно вплинула на освітню сферу включаючи руйнування та зміну формату навчання. Зросла роль англійської мови як інструмента інтеграції в європейський і світовий простір, що підсилює суспільний запит на її вивчення. Попри те, що 88% громадян вважають вивчення англійської обов'язковим, реалізація цього запиту в дошкільному середовищі залишається мінімальною.

2. Також, тут маємо звернути увагу на те, що вивчення англійської мови в дошкільному віці не є обов'язковим згідно з чинним законодавством України. Закон «Про дошкільну освіту» дозволяє батькам обирати формат і зміст освітніх послуг, але не вимагає наявності англійської мови в програмі дитсадків. Попри те, що англійська визначена як стратегічно важлива в рамках ініціативи Future Perfect, системна політика щодо дошкільного рівня поки що відсутня.

3. Щодо особливостей дошкільного віку, то зазначаємо, що це сенситивний період для вивчення мов завдяки гнучкості мозку, здатності до наслідування та ігровій мотивації. Успішність навчання значною мірою залежить від створення безпечного емоційного середовища, особливо в умовах війни. Часті тривоги, відключення електрики та психологічна нестабільність заважають стабільному процесу навчання, знижуючи частотність мовної практики – ключовий чинник для досягнення успіху.

4. На останок, слід врахувати, що батьки, згідно з українськими та міжнародними дослідженнями (Choi N., Jung S., No B., 2024; 237), визнають важливість вивчення англійської, але часто почуваються невпевнено щодо власної ролі у цьому процесі. Викладачі англійської в Україні мають високий рівень підготовки (понад 90% на рівні B2–C1), однак у дошкільному секторі їхній потенціал часто не реалізується. Потреба в комунікації між закладом освіти та батьками зростає, але вона не завжди задовольняється через брак ресурсів чи ініціатив.

Поняття «педагогічні умови» можна означити як сукупність цілеспрямовано створених або природно сформованих факторів, обставин, вимог чи організаційних рішень, які забезпечують ефективне функціонування та розвиток навчально-виховного процесу, сприяють досягненню педагогічних цілей і оптимізують взаємодію між усіма учасниками освітнього середовища. Іншими словами, педагогічні умови – це те, що створює або підтримує можливість успішного навчання і виховання: від освітнього середовища та змісту навчання до способів комунікації між учасниками процесу.

Такий аналіз дозволяє підійти до педагогічних умов не як до фіксованого набору факторів, визначених експертно, а як динамічної системи взаємодії між дитиною, родиною, педагогами та в ширшому соціокультурному контексті. Це дозволить вийти за межі формальних моделей і враховувати реальні потреби, ресурси та бар'єри, з якими щодня стикаються учасники освітнього процесу.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє сформулювати такі висновки: вітчизняне поняття «педагогічні умови» має більш комплексний характер порівняно із західними аналогами "learning environment" та "learning conditions", охоплюючи особистісні, соціальні, організаційні та середовищні компоненти. Українські дослідження педагогічних умов часто обмежуються теоретичним аналізом та експертним визначенням умов без урахування позицій усіх учасників освітнього процесу та реального соціально-політичного контексту.

Повномасштабна війна кардинально змінила освітній простір України, що вимагає переосмислення традиційних підходів до формування педагогічних умов та їх адаптації до нових реалій, адже лише 74% дошкільнят навчаються очно, решта – дистанційно або змішано. Водночас зросла стратегічна важливість англійської мови як інструмента євроінтеграції та формування ідентичності, незважаючи на відсутність законодавчої вимоги щодо її обов'язкового вивчення в дошкільних закладах.

Запропонована модель аналізу чинників формування педагогічних умов демонструє необхідність системного підходу, який враховує соціально-політичний контекст, законодавчу базу, вікові особливості та позиції всіх стейкхолдерів. Наголошується, що педагогічні умови слід розглядати як динамічну систему взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу в конкретному соціокультурному контексті. Це відкриває можливості для створення адаптивної системи раннього навчання, зокрема й англійської мови, в умовах сучасних викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бусел В. Т. *Великий тлумачний словник сучасної української мови* / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ – Ірпінь: ВТФ «Перун». 2004. 1440 с.
2. Choi N., Jung S., No, B. Learning a Foreign Language under the Influence of Parents: Parental Involvement and Children's English Learning Motivational Profiles. *J Child Fam Stud*. 2024. Vol. 33, P. 237–252. DOI: 10.1007/s10826-023-02701-1.
3. Горбатюк Р.М., Козак Ю.Ю. Педагогічні умови формування графічної компетентності майбутніх інженерів-педагогів комп'ютерного профілю в педагогічних університетах. *Ukrainian Journal of Educational Studies and Information Technology*, 2018. 6 (3), 33–47. <http://ojs.mdpu.org.ua/index.php/itse>
4. Karlidag I., Özbay, I. Creating Learning Environments in Preschool Classrooms: Perspectives of Pre-Service Preschool Teachers. *International Journal of Progressive Education*. 2021. 17(3), 327–342.
5. ResearchGate. Pedagogical conditions – publication search. URL: <https://www.researchgate.net/search/publication?q=pedagogical+conditions> (дата звернення: 10.06.2025).
6. Reiser R. A. Conditions of Learning. In N. M. Seel (Ed.), *Encyclopedia of the Sciences of Learning*. Springer, Boston, MA. 2012. https://doi.org/10.1007/978-1-4419-1428-6_117
7. SciSpace. AI-powered research platform. URL: <https://scispace.com> (дата звернення: 10.06.2025).
8. Seel N. M. Learning Environment. In N. M. Seel (Ed.), *Encyclopedia of the Sciences of Learning*. Springer, 2012, Boston, MA. https://doi.org/10.1007/978-1-4419-1428-6_1860
9. Тверезовська, Н., Філіпова, Л. Сутність та зміст поняття «педагогічні умови». *Нова педагогічна думка*, 2009. № 3, С. 90–92.
10. UNESCO Institute for Statistics (UIS). *A Place to Learn: Lessons from Research on Learning Environments* [PDF]. Technical Paper 2012. No. 9. UIS.
11. UNICEF. (2024). *Situation Analysis of Children in Ukraine 2024* [PDF]. URL: https://www.unicef.org/ukraine/en/media/49211/file/UNICEF_SitAn_Summary_2024_ENG.pdf.pdf (дата звернення: 10.05.2025).

REFERENCES

1. Busel, V. T. (2004) *Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy* [Large Explanatory Dictionary of the Modern Ukrainian Language] / ed. and chief compiler V. T. Busel. Kyiv – Irpin: VTF "Perun", 1440 p. [in Ukrainian].
2. Choi, N., Jung, S., No, B. (2024) Learning a Foreign Language under the Influence of Parents: Parental Involvement and Children's English Learning Motivational Profiles. *J Child Fam Stud*. Vol. 33, P. 237–252. DOI: 10.1007/s10826-023-02701-1.
3. Gorbatiuk, R. M., Kozak, Yu. Yu. (2018) Pedagogichni umovy formuvannya hrafichnoi kompetentnosti maibutnikh inzheneriv-pedahohiv kompiuternoho profilu v pedahohichnykh universytetakh. [Pedagogical conditions for the formation of graphic competence of future computer engineering teachers in pedagogical universities]. *Ukrainian Journal of Educational Studies and Information Technology*. Vol. 6(3). P. 33–47. URL: <http://ojs.mdpu.org.ua/index.php/itse> [in Ukrainian].
4. Karlidag, I., Özbay, I. (2021) Creating Learning Environments in Preschool Classrooms: Perspectives of Pre-Service Preschool Teachers. *International Journal of Progressive Education*. Vol. 17(3). P. 327–342.
5. ResearchGate. Pedagogical conditions – publication search. URL: <https://www.researchgate.net/search/publication?q=pedagogical+conditions> (last accessed: 10.06.2025).
6. Reiser, R. A. (2012) Conditions of Learning. In: Seel, N. M. (ed.) *Encyclopedia of the Sciences of Learning*. Springer, Boston, MA. https://doi.org/10.1007/978-1-4419-1428-6_117
7. SciSpace. AI-powered research platform. URL: <https://scispace.com> (дата звернення: 10.06.2025).
8. Seel, N. M. (2012) Learning Environment. In: Seel, N. M. (ed.) *Encyclopedia of the Sciences of Learning*. Springer, Boston, MA. https://doi.org/10.1007/978-1-4419-1428-6_1860
9. Tverezovska, N., Filipova, L. (2009) Sutnist ta zmist poniattia pedahohichni umovy" [The essence and content of the concept of «pedagogical conditions»]. *Nova pedahohichna dumka*. № 3. P. 90–92. [in Ukrainian].
10. UNESCO Institute for Statistics (UIS). (2012). *A Place to Learn: Lessons from Research on Learning Environments* [PDF]. Technical Paper No. 9. UIS.
11. UNICEF. (2024). *Situation Analysis of Children in Ukraine 2024*. URL: https://www.unicef.org/ukraine/en/media/49211/file/UNICEF_SitAn_Summary_2024_ENG.pdf.pdf (accessed: 10.05.2025).